

Trade and scientific-technical cooperation between Uzbekistan and India

Rano ASADOVA¹

University Economist and Pedagogue

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2024

Received in revised form

15 September 2024

Accepted 15 October 2024

Available online

25 November 2024

Keywords:

Independent Uzbekistan,

India,

international cooperation,

international agreement,

joint agreement.

ABSTRACT

This article analyzes the emergence and development of cooperation between India and Uzbekistan and the challenges encountered in this process, drawing on scientific sources.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss5-pp227-231>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'zbekiston va Hindiston o'rtasida savdo va ilmiy-texnik hamkorlik

Kalit so'zlar:

Mustaqil O'zbekiston,

Hindiston,

xalqaro hamkorlik,

xalqaro bitim,

qo'shma kelishuv.

ANNOTATSIYA

Мақолада Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқ ва ерканликларини ҳимоя қилишга бағишланган янги таҳрирдаги ҳуқуқий нормалари таҳлил қилиниб, ушбу жиҳатга оид биринчи марта қатъий конституциявий қоидалар берилган, уларнинг моҳияти ва аҳамияти очиқ берилган.

¹ PhD, Associate Professor, University Economist and Pedagogue.

Торговое и научно-техническое сотрудничество между Узбекистаном и Индией

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Независимый Узбекистан,
Индия,
международное
сотрудничество,
международный договор,
совместное соглашение.

В статье на основе научных источников анализируются возникновение и развитие сотрудничества между Индией и Узбекистаном, а также рассматриваются проблемные аспекты этого процесса.

Jahondagi davlatlar bilan ikki tomonlama hamkorlikni oʻrnatish va rivojlantirish Oʻzbekiston Respublikasi tashqi siyosatining tarkibiy qismidir. Bu esa nafaqat teng huquqli asosda davlatlararo munosabatlarni oʻrnatishga, ayni paytda xalqlar oʻrtasida doʻstlik, hamkorlik va oʻzaro bir-birlarini tushunishni mustahkamlashga xizmat qiladi. Qadim tarixiy ildizlarga ega boʻlgan Oʻzbekiston-Hindiston aloqalari bugungi kunda zamonaviy xalqaro hamkorlik talablariga mos keladigan mutlaqo yangi mazmun kasb etdi. Darvoqe, Oʻzbekiston kattaligi boʻyicha Osiyodagi ikkinchi davlat hisoblangan, jahonda oʻz mavqeiga ega boʻlgan Hindiston bilan hamkorlikka alohida eʼtibor qaratayotgan bir paytda bizning davlatimiz ham oʻz navbatida Hindiston uchun geosiyosiy va iqtisodiy nuqtai nazardan ahamiyatlidir. Tomonlarning oʻzaro hamkorlikdan manfaatdorligi, xalqaro munosabatlar masalalariga nisbatan qarashlar va yondashuvlarning mosligi Oʻzbekiston bilan Hindiston oʻrtasida savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy va madaniy aloqalar oʻrnatish hamda ularni rivojlantirishga mustahkam zamin hozirladi.

Bugungi kunda toʻliq ishonch bilan qayd etish mumkinki, Oʻzbekistonning Hindiston bilan davlatlararo munosabatlari va har tomonlama hamkorligining kelajagi porloq. Bunday xulosaga Oʻzbekiston Respublikasining Osiyodagi Hindiston, Xitoy va Yaponiya kabi yetakchi davlatlar bilan keng koʻlamli aloqalarni rivojlantirishga yoʻnaltirilgan ustuvor intilishi asos boʻladi.

Oʻzbekiston-Hindiston aloqalari bugungi kunda nafaqat mamlakatning tashqi faoliyati nuqtai nazaridan, balki mustaqil Oʻzbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarini ilmiy anglash jihatidan ham alohida yuksak ahamiyat kasb etmoqda.

Xolislik nuqtai nazaridan shuni qayd etish kerakki, mustaqil milliy davlatchilikni rivojlantirish sharoitida sodir boʻlayotgan jarayonlar ilmiy nuqtai nazardan har tomonlama yoritilishni taqozo etadi. Shu munosabat bilan mamlakatimiz olimlari oldida Oʻzbekiston Respublikasining butun ichki va tashqi faoliyatini ilmiy jihatdan chuqur tadqiq etish vazifasi turibdi. Bu fikr birinchi Prezident I.A. Karimovning 1998-yil 26-iyunida Oʻzbekiston tarixi fanining yetakchi vakillari bilan uchrashuvda alohida taʼkidlangan edi. Ana shuni eʼtiborga olib, tashqi siyosat masalalarining, jumladan, xorijiy mamlakatlar bilan ikki tomonlama hamkorlik aloqalari tarixi va tadrijining tadqiq etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa Oʻzbekistonning yangi tarixini yaratishda respublika tashqi siyosiy faoliyatiga oid masalalarni kengroq qamrab olishga yordam beradi.

Oʻzbekiston tashqi siyosatining tamoyillaridan biri xalqaro huquqning umumqabul qilingan meʼyorlari asosida jahon hamjamiyati davlatlari bilan ikki tomonlama va koʻp tomonlama aloqalarni oʻrnatish va ularni rivojlantirishni koʻzda tutadi. Ustuvor

yo'nalishlardan biri esa Osiyo mintaqasi davlatlari bilan yaqin aloqa o'rnatish va har tomonlama hamkorlikni amalga oshirishga qaratilgan.

O'zbekiston tashqi siyosatining mazkur yo'nalishidagi rejalarining hayotga joriy etilishini Osiyoning eng yirik davlatlaridan biri – Hindiston bilan o'rnatilgan aloqalar misolida ko'rish mumkin. Bu esa sifat jihatidan yangi o'zbek-hind munosabatlari o'rnatilayotganligiga asosdir[1.70]

Butun suverenitet davri mobaynida Hindiston mustaqil davlat tuzishda dasturulamal bo'lgan tamoyillarga sodiq qolishga intildi. Milliy, diniy va kastalararo kelishuv, jahon bozoriga chiqish masalalarining hal etilishi va Pokiston bilan munosabatlarni normallashtirish jarayoni bu borada asosiy ahamiyatga ega bo'lgan va hozir ham shunday bo'lib qolmoqda. Ijtimoiy kelib chiqishi va diniy mansubligidan qat'iy nazar barcha hindlar uchun teng huquqlilikning ta'minlanishi masalasi hind xalqining buyuk shaxslari – Javaharlal Neru, Joy Prakash Narayana, Charan Singxa, Indira Gandi va Radjiv Gandilar faoliyatida asosiy o'rinlardan birini egallagan.[2.73]

Hindiston iqtisodiyotida ham jiddiy o'zgarishlar sodir bo'ldi. Mustaqillik davrida mamlakat dunyoning eng yirik davlatlari qatoriga qo'shildi. Ichki yalpi mahsulot hajmiga ko'ra (23 mlrd. AQSh dollari) Hindiston dunyoda o'ninchi o'rinni egallamoqda. Mamlakat tashqi savdo aylanmasining 40 % Yevropa Ittifoqi davlatlari hissasiga to'g'ri kelmoqda. Hindistonning eng yirik iqtisodiy sheriklari AQSh, Rossiya, Xitoy va G'arbiy Yevropaning rivojlangan davlatlaridir.

Shuni qayd etish kerakki, o'zbek-hind hamkorligi O'zbekiston to'liq siyosiy mustaqillikka erishguncha ham huquqiy asoslangan edi.

Respublikamiz rahbariyatining barcha uchrashuvlari O'zbekiston bilan Hindiston o'rtasida iqtisodiy, savdo, ilmiy-texnik va madaniy hamkorlikni kengaytirish va chuqurlashtirish bilan bog'liq masalalar muhokamasiga bag'ishlangan. Bo'lib o'tgan muzokaralar yakuniga ko'ra ikki mamlakat o'rtasidagi ko'p tomonlama hamkorlikning huquqiy asoslarini mustahkamlash uchun huquqiy asos bo'lgan ikkita muhim hujjat imzolandi.

Ikki mamlakat tomonidan imzolangan ikkinchi hujjat "O'zbekiston Sovet Sotsialistik Respublikasi bilan Hindiston Respublikasi o'rtasida madaniyat, san'at, maorif, fan, sayyohlik, sport va ommaviy axborot sohalaridagi hamkorlik to'g'risidagi bitim" bo'ldi.[3.27-29.]. Ushbu bitimda quyidagilar ko'zda tutilgan: o'zaro madaniy almashish uchun barcha zarur shart-sharoitlarni yaratish; o'zaro hamkorlikni rag'batlantirish hamda har ikki mamlakat olimlari, ilmiy, madaniy, sport va ilmiy-tadqiqot muassasalari o'rtasidagi aloqalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash[4.45].

Xalqaro munosabatlarning sifat jihatidan yangi bosqichida o'zbek-hind munosabatlarini mustahkamlashga va kengaytirishga 1993-yilning mayida Hindiston Respublikasi Bosh vaziri Narasimxa Raoning O'zbekistonga tashrifi jiddiy hissa qo'shdi[5.112]. Ushbu tashrif davomida davlatlarning kelgusi hamkorligi uchun ulkan ahamiyatga ega bo'lgan hujjatlar imzolandi. Jumladan, har ikki mamlakat xalqlari o'rtasidagi do'stlikni yanada mustahkamlashga alohida e'tibor bergani holda, shuningdek, ko'p tomonlama va o'zaro manfaatli hamkorlikni rivojlantirishga bo'lgan intilishni ifodalab, O'zbekiston bilan Hindiston o'rtasidagi hamkorlik Osiyoda va butun dunyoda tinchlik va xalqaro xafvsizlikni mustahkamlashga xizmat qilishiga ishonch bildirgani holda "O'zbekiston Respublikasi va Hindiston Respublikasi o'rtasida davlatlararo munosabatlar va hamkorlik to'g'risida"gi shartnoma imzolandi.[6.61-63]

Ikki davlat rahbarining uchrashuvi davomida O'zbekiston bilan Hindiston o'rtasidagi savdo, iqtisodiy va texnik hamkorlikni yanada kengaytirishdan o'zaro manfaatdorlik bildirildi. Bundan kelib chiqqan holda, shuningdek, 1993-yilning 24-mayida Toshkentda imzolangan "O'zbekiston Respublikasi bilan Hindiston Respublikasi o'rtasidagi davlatlararo munosabatlar va hamkorlik to'g'risida"gi Shartnomaga [7.115-116] hamda boshqa hujjatlarga asoslangan holda O'zbekistonning Birinchi Prezidenti I.A. Karimov va Hindiston Bosh vaziri Narasimha Rao yangi hujjatlar turkumini imzolashdi. Shu jumladan: bitimlar – iqtisodiy hamkorlik tamoyillari va uning yanada kengaytirilishi to'g'risida; ilm-fan va texnika, madaniyat, pochta aloqasi, telekommunikatsiyalar sohasidagi hamkorlik to'g'risida; qo'shma O'zbekiston-Hindiston bankini tashkil etish to'g'risida.

Imzolangan har bir bitim mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining aniq bir yo'nalishida yaqin aloqalar o'rnatish uchun mustahkam huquqiy asosni yaratadi. Masalan. "O'zbekiston Respublikasi bilan Hindiston Respublikasi o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik tamoyillari to'g'risidagi bitim"da [8.115-116] quyidagilar ko'zda tutilgan:

- tomonlar o'z qonunlariga muvofiq savdo-sotiqni hamda iqtisodiy hamkorlikning boshqa formalarini uyg'unlik bilan rivojlantirishni o'z zimmlariga oladilar;
- ikkala davlatdagi amalda bo'lgan qonunchilik doirasida korxonalar, tashkilotlar, jamiyatlar va muassasalar o'rtasida ikki tomonlama iqtisodiy hamkorlikning rivojlanishiga ko'maklashish;
- turli sohalarda, savdoda kadrlar tayyorlash, menejment, bank va sug'urta ishida tegishli texnik yordam shakllarini rivojlantirib, iqtisodda hamkorlikni chuqurlashtirish;
- o'zaro tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda, xalqaro savdoda va moliyaviy amaliyotda qabul qilingan prinsiplarga hamda ikki davlat qonunchiligiga amal qilish. [9.116-117]

Ma'lumki, vaqt o'tgani sayin hamda jamiyatda kechayotgan o'zgarishlar barobarida yangi strategik rejalarni va mamlakatning siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi masalalarini belgilash zarurati vujudga keladi. Agar respublikamiz ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining birinchi bosqichiga bozor munosabatlariga asoslangan demokratik jamiyatning qaror topishi xos bo'lsa, ikkinchi bosqichi dunyoviy demokratik jamiyatni shakllantirish borasidagi muayyan yutuqlar, iqtisodiy rivojlanish sohasidagi o'zgarishlar, mamlakat infratuzilmasining ko'p tarmoqli iqtisodiyotini yaratish hamda import o'rnini bosuvchi mahsulotlarni ishlab chiqarish bilan ajralib turadi. Respublika hayotidagi bunday ijobiy o'zgarishlar bevosita mamlakatning tashqi siyosiy faoliyatiga ham ta'sir ko'rsatib, o'z navbatida xorijiy davlatlar bilan o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatish uchun yangi huquqiy asosni shakllantirish bo'yicha xatti-harakatlarning muvofiqlashtirilishini talab etadi.

Ana shu holatlarni e'tiborga olib, shuningdek, o'zbek-hind munosabatlarini yangi bosqichga ko'tarish maqsadida, ikki mamlakat o'rtasidagi aloqalarni yangi bosqichga ko'tarish, ularni yanada kengaytirish uchun huquqiy asoslar yaratildi.

Qabul qilingan hujjatlar orasida o'z ahamiyatiga ko'ra "O'zbekiston Respublikasi bilan Hindiston Respublikasi o'rtasidagi hamkorlikning tamoyillari to'g'risida"gi Deklaratsiya ajralib turadi.

O'zbekiston-Hindiston hamkorligining huquqiy asoslarini shakllantirish haqida so'z borar ekan, shuni qayd etish kerakki, mustaqillikka erishgan paytdan buyon respublikamizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar jarayoni Hindiston davlat rahbarlari,

siyosatchilari va jurnalistlarida katta qiziqish uyg'otmoqda. Bu esa shundan dalolat beradiki, Hindiston xalqi, o'zbek xalqi singari an'anaviy do'stlik munosabatlarini rivojlantirish hamda har ikki davlat o'rtasida ko'p tomonlama hamkorlikni amalga oshirishdan manfaatdordir.

Bu unga to'la huquqli davlat sifatida dunyo hamjamiyatiga uyg'unlik bilan kirib borish imkonini beradi. Bunda mamlakat tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilagan holda O'zbekiston teng huquqli asosda xorijiy davlatlar bilan o'zaro foydali hamkorlik o'rnata boshladi. Ushbu jarayon o'zbek-hind munosabatlarining huquqiy asosi shakllanishida o'z ifodasini topdi, bu esa O'zbekiston bilan Hindiston o'rtasida keng ko'lami iqtisodiy, ilmiy-texnik va madaniy hamkorlik uchun zarur shart-sharoitlarni yaratdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni nashri. Xabarnomasi.
2. Узбекистан и страны Востока. – Т.: Фан, 1975. – С. 73.
3. Nuriddinov.E.Z. O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy faoliyati: asoslari va ustuvor yunalishlari // O'zbekiston tarixi. – 2000. – № 4. – Б. 27-29.
4. Узбекистан и страны Востока. – Т.: Фан, 1975. – С. 73.
5. Тюриков В., Шогулямов Р. Независимая Республика Узбекистан. Памятные события и даты (1991 – 1996) – Т.: Узбекистан, 1997. – С. 112.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni nashri. Xabarnomasi – 1993. – № 10. – Б. 61-63.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni nashri. Xabarnomasi 1993. – № 12. – Б. -115.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni nashri. Xabarnomasi 1994. – № 13. – Б. 115-116.
9. O'zbekiston Respublikasi va Hindiston Respublikasi o'rtasida iqtisodiy hamkorlik va uni kelgusida kengaytirish tamoyillari to'g'risidagi Bitim // O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni nashri. Xabarnomasi. – 1994. – № 13. – Б. 116-117.